

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 4, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК.336.1.2.

Л. В. Черничук,
к. е. н., доц.
Г. В. Прохоров,
к. ф. м. н.,

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

КОМП'ЮТЕРИЗОВАНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ ЯК ОСНОВНОГО ІНСТРУМЕНТУ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

L. Chernychuk,
Ph.D., Assoc.
A. Prokhorov,
k. f. m. n.,

Bukovina State Finance and Economics University of Chernivtsi

COMPUTERIZED MODERNIZATION AND UNIFICATION OF ENVIRONMENTAL TAXES AS THE MAIN INSTRUMENT OF ENVIRONMENTAL CONTROL

У статті розглянуто доцільність впровадження екологічного податку. Проаналізовано позитивні наслідки такого податку. Обґрунтовано та доведено його доцільність, запропоновано використання створених за допомогою комп'ютерних програм уніфікованих рівнянь кореляційних залежностей співвідношень кожного з видів та типів екологічних витрат

In this article was considered the advisability of a new ecological tax. Were analyzed the benefits of such a tax. Was substantiated and proved its expediency. Was proposed a special computer program, based on an unified equations of correlation dependences among all types of ecological parameters. This program provides a quick calculation of ecological tax and a creation of a necessary reports.

Ключові слова: податкова реформа, екологічний податок, екологічні проблеми, екологічна ситуація.

Keywords: tax reform, ecological taxes, environmental issues, the ecological situation, computer calculation.

Посилення ролі держави в економіці призводить до збільшення державних витрат, а необхідність їх фінансування обумовлює актуальність проблем із формування доходів бюджету, основну частину яких складають податки. Крім того, функціонування національної економіки в умовах постійного бюджетного дефіциту та зростаючого державного боргу висуває на передній план необхідність розгляду питань стосовно трансформації елементів податкової системи з метою забезпечення відповідного рівня податкових надходжень, адекватного вимогам сучасної економіки.

Проведення реформи податкової системи України відповідає загальносвітовому напрямку розвитку систем оподаткування, носить економічний характер та створює умови для виховування дисципліни сплати податків як у фізичних осіб, так і у підприємств. І ось вже майже рік економіка України працює за новітнім гармонізованим податковим законодавством.

Одним із численних нововведень Податкового кодексу України є прихід загальнодержавного екологічного податку на заміну колишньому збору за забруднення навколишнього природного середовища.

Проблема чіткого регулювання використання ресурсів планети, а також забруднення природного середовища є надзвичайно актуальною та важливою. Саме тому останнім часом дедалі більше країн звертають свою увагу на цей інструмент екологічної та економічної політики та запроваджують нові екологічні податки.

Аналіз останніх публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і прикладних аспектів проблеми податкової реформи зробили такі науковці та практики як М.П.Кучерявенко, Дж.Алма, Б.Джесон, М.Маккі, С.В.Онишко, О.П.Мельник, Ю.Б.Іванов. У роботах О.Д.Василика, В.П.Вишневецького, А.М.Соколовської, В.М.Суторміної, В.М.Федосової значна увага приділяється обґрунтуванню ролі і місця податків у економічній системі і дослідженню інституціональних чинників, які впливають на еволюцію податкових механізмів.

Мета статті. Метою дослідження є розроблення уніфікованих програм комп'ютерного аналізу потенційних ставок екологічного податку для оцінки в грошовому еквіваленті екологічного «пресингу» кожного підприємства, зокрема на природне середовище в цілому. Саме ця сума (до 50% від екологічного збору залишатиметься в розпорядженні самих підприємств), спонукатиме кожне підприємство направляти її на впровадження інноваційно-інвестиційного проекту, в якому передбачається певне навантаження на екологічне середовище, розвиток та модернізацію виробництва, фільтри тощо.

Виклад основного матеріалу. Роль енергетичних ресурсів в розвитку матеріальної культури визначає взаємозалежність між споживанням енергії та економічним розвитком. При зростанні валового внутрішнього продукту у другій половині ХХ століття у 6,4 раза споживання паливно-енергетичних ресурсів зросло в 4,9 раза. Сьогодні енергетичні ресурси набувають найважливішого значення для розвитку всіх галузей народного господарства. В той же час їхня вичерпність та зміна рівня цін на ці ресурси зумовлюють впровадження енергозбереження в багатьох сферах нашого життя, а також ряду необхідних керованих державних впливів.

Екологічні податки покликані зменшити негативний вплив на навколишнє природне середовище, слугуючи економічним стимулом до переобладнання виробництва та використання технологій, які спричиняють менше забруднення довкілля чи використання меншої кількості природних ресурсів.

Китай, починаючи з 1 листопада 2011 року, запроваджує нові податки на споживання природного газу, нафти, коксівного вугілля та руд рідкоземельних металів. Реформа покликана захистити природні ресурси Китаю та зменшити антропогенний тиск на довкілля, а також сприяти розвитку відновлюваних та енергозберігаючих технологій, на який направлятимуться зібрані кошти [3].

В Австралії нижча палата парламенту 74 голосами проти 72 схвалила введення в країні податку на двоокис вуглецю [4]. Відповідно до нововведень 500

найбільших забруднювачів Австралії (відповідають за близько 60% викидів в країні), до складу яких входять енергогенеруючі компанії, видобувні компанії та представники важкого машинобудування, сплачуюватимуть до бюджету податок за кожну тунну викидів двоокису вуглецю. Розмір податку складе 16,89 Євро за тунну із зростатиме на 2,5% кожного року. В якості компенсації, уряд зменшить податок на прибуток та збільшить соціальні виплати населенню. Екологічний податок на двоокис вуглецю стягуватиметься вже з 1 липня 2012 року, а в 2015 році буде запроваджена система торгівлі правами на викиди парникових газів.

Франція також планує з наступного року запровадити додатковий збір із компаній, які спричиняють викиди двоокису вуглецю [5]. Орієнтовний обсяг додаткових надходжень до бюджету за рахунок нового екологічного податку оцінюється в розмірі 250 мільйонів Євро.

В Україні Податковим кодексом запроваджено екологічний податок, однак на практиці це втілюється, головним чином, в зміну назви раніше існуючих зборів за забруднення навколишнього середовища, обсяг яких важко порівняти із глибиною екологічних проблем, що спостерігаються в Україні. Скажімо, ставка податку на двоокис вуглецю становить лише 0,2 грн. (менше 2 Євро центів) за тунну викидів.

Нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно - ресурсного комплексу України [6].

Зважаючи на значні екологічні проблеми України, запровадження екологічних податків стане вагомим стимулом для впровадження енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, а також встановлення ефективного обладнання для очищення викидів та скидів.

Міністерство охорони навколишнього середовища оцінює концентрацію в Україні всіх видів відходів обсягом близько 35 млрд. тонн. Міністр екології та природних ресурсів України Микола Злочевський [7] повідомив, а директор департаменту екологічної безпеки Мінприроди України Олександр Соколов уточнив, що з цих 35 млрд. тонн близько 2,6 млрд. тонн є високотоксичними відходами. За даними міністерства, щорічно в Україні загальний обсяг побутових відходів збільшується на близько 50 млн. куб. м, а промислових на 175 млн. куб. м. [8].

Українське екологічне законодавство, маючи потужну законодавчу базу водночас є настільки запутаним і «інформаційномістким», що пересічному підприємцю або суб'єкту господарювання самостійно розібратися досить важко, а іноді, навіть, неможливо. Саме цей факт у середовищі тотального зараження корупційним вірусом управлінського апарату, на нашу думку, і є однією з причин укривання керівниками підприємств реальних масштабів забруднення повітряного, водного чи ґрунтового середовища у результаті їх господарської діяльності.

На сьогодні в Україні розроблена велика кількість законодавчих механізмів екологічного контролю. Всі вони діють та обов'язкові до виконання відповідно до встановлених законів, однак механізм взаємовідносин у системі «екозаконодавство – суб'єкт господарювання» без спеціалізованих знань та підготовки є часто незрозумілим для останнього.

Окрім того, величезного досвіду потребує аналіз конкретного виробництва з точки зору законодавчих кореляцій – особливостей застосування ставок оподаткування наприклад, як завезених для потреб виробництва прекурсорів так і викидів, які це виробництво створює.

Для усунення зазначених труднощів, співпрацюючи з розробником програмного забезпечення автоматизації господарської діяльності корпорацією «Парус», пропонуємо використовувати створені за допомогою комп'ютерних програм уніфіковані ривняння, де у кореляційній залежності співвідносять кожні з видів та типів екологічних витрат, які розраховані відповідно до українського законодавства. Однак, моніторинг останнього показав, що умовно уніфікувати можливим виявляється лише один з інструментів екологічного контролю – екологічний податок (наприклад, механізм проведення такого основного блоку екоконтролю, як інвентаризація є надзвичайно складним і унікальним для кожного окремо взятого підприємства, уніфікувати його неможливо).

Поява загальнодержавного екологічного податку на заміну колишньому збору за забруднення навколишнього природного середовища призвела до деяких нових підходів та змін у екологічному законодавстві.

Відповідно до Бюджетного кодексу України у 2011-2012 роках до надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів належать 70 відсотків екологічного податку (крім збору, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками), у тому числі: до сільських, селищних, міських бюджетів – 50 відсотків, обласного бюджету – 20 відсотків.

Як відомо, екологічний податок відноситься до загальнодержавних податків та зборів (п. 9.1. ст. 9 ПКУ) та є обов'язковим до сплати у національній валюті України, здійснюється в готівковій або безготівковій формі, крім випадків, передбачених ПКУ або законами з питань митної справи (ст. 35 ПКУ). Екологічний податок розраховується самостійно платником податку щокварталу виходячи з фактичних обсягів забруднення та ставок податку за визначеними формулами.

У проведеному аналізі не поставлено за мету опис всього цього розділу документу, а акцент зроблено лише на тих аспектах, які необхідні для розрахунку конкретних сум витрат на «екологію».

Об'єктом та базою екологічного оподаткування відповідно до положень Податкового кодексу України (екологічному податку присвячений цілий РОЗДІЛ VIII, який містить 10 статей (240- 250)) є:

а) обсяги та види:

1. забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами;
2. забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти;

3. відходів, що розміщуються у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах протягом звітного кварталу, крім обсягів та видів (класів) окремих відходів як вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на збирання і заготівлю окремих видів відходів як вторинної сировини і провадять статутну діяльність із збирання і заготівлі таких відходів;

4. палива, реалізованого податковими агентами;

б) обсяги та категорія радіоактивних відходів, що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання та/або тимчасово зберігаються їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк;

в) обсяги електричної енергії, виробленої експлуатуючими організаціями ядерних установок (атомних електростанцій).

Окрім суб'єктів, що були платниками збору за забруднення навколишнього природного середовища, з 1 січня 2011 року екологічний податок сплачують усі, хто використовує паливо для транспортних засобів, в тому числі суб'єкти господарювання, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які користуються автомобілями.

Кодексом передбачається справляння екологічного податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин пересувними джерелами забруднення через податкових агентів, які здійснюють оптову та роздрібну торгівлю паливом.

Таким чином, екологічний податок сплачується платниками податку під час придбання палива, а податковими агентами, які реалізують паливо, цей податок утримується і сплачується до бюджету.

Обчислення екологічного податку проводиться податковими агентами самостійно. Тобто, платники податку, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення у разі використання ними палива, не складають звітів з цього податку.

В умовах Кодексу є поступове збільшення ставок екологічного податку протягом трьох років, а саме:

- з 1 січня 2011 року до 31 грудня 2012 року включно ставка податку становить 50 відсотків від ставок, передбачених статтями 243, 244, 245 і 246 Кодексу;

- з 1 січня 2013 року до 31 грудня 2013 року включно ставки податку становлять 75 відсотків від ставок, передбачених статтями 243, 244, 245, 246 Кодексу;

- з 1 січня 2014 року ставки податку становлять 100 відсотків від ставок, передбачених статтями 243, 244, 245 і 246 Кодексу.

Крім того, у Прикінцевих положеннях Податкового кодексу передбачені повноваження Кабінету Міністрів України щорічно до 1 червня переглядати граничний обсяг ставок екологічного податку з урахуванням індексу інфляції.

Так, наприклад, ставки податку за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення поступово збільшуватимуться, і з 1 січня 2014 року зростуть у 15 (!) разів порівняно з діючими наприкінці 2010 року.

Ставки податку за скиди окремих забруднюючих речовин у водні об'єкти також зростуть у 15 разів. Це стосується таких речовин, як: азот амонійний, органічні речовини (за показниками БСК 5), завислі речовини, нафтопродукти, нітрати, нітрити, сульфати, фосфати та хлориди (п. 245.1 ст. 245 Кодексу).

Ставки податку за скиди у водні об'єкти забруднюючих речовин, які не увійшли до цього переліку, та на які встановлено гранично допустиму концентрацію або орієнтовно безпечний рівень впливу, також зросли в діапазоні від 15 до 20 разів

За скиди забруднюючих речовин у ставки та озера розмір податку збільшується у 1,5 рази.

У Кодексі відсутні нормативи податку, який справляється за викиди в атмосферу забруднюючих речовин залізничним транспортом.

Передбачено зростання приблизно у 8,5 разів ставок податку за розміщення відходів, які встановлюються залежно від класу небезпеки та рівня небезпечності відходів, що становитиме: ставки податку за розміщення таких видів надзвичайно небезпечних відходів, які обладнання та прилади, що містять ртуть, елементи з іонізуючим випромінюванням, встановлено на рівні 431 грн. за одиницю (раніше - 83 грн. за одиницю), люмінесцентних ламп – на рівні 7,5 грн. за одиницю (раніше - 1,5 грн. за одиницю).

За розміщення відходів, на які не встановлено клас небезпеки, застосовується ставка податку, встановлена за розміщення відходів I класу небезпеки.

За розміщення відходів на звалищах, які не забезпечують повного виключення забруднення атмосферного повітря або водних об'єктів, вищенаведені ставки податку збільшуються у 3 рази.

Зазначимо, що не зазнали змін ставки податку за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлені особливими умовами ліцензії строк.

Суми податку обчислюються платниками податку, крім тих, які визначені пунктом 240.2 статті 240 цього Кодексу (ідеться про суб'єкти, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферу пересувними джерелами забруднення у разі використання ними палива), та податковими агентами самостійно щокварталу, тобто без застосування принципу наростаючого підсумку, за формулами, закріпленими у ст. 249 Кодексу.

Крім того, Кодексом зменшено кількість коригуючих коефіцієнтів, що застосовувались раніше, наприклад, коефіцієнтів, що встановлюються в залежності від чисельності мешканців населеного пункту або від народногосподарського значення населеного пункту, а також регіонального (басейнового) коригуючого коефіцієнта.

Зуважимо, що Кодекс не містить умов щодо обчислення екоподатку в 10-кратному розмірі у разі відсутності у платника збору затверджених у встановленому порядку лімітів скидів та розміщення відходів чи допущення понадлімітних обсягів скидів та розміщення відходів (як це було передбачено Постановою КМУ N 303

від 01.03.99 р.).

Проте це не означає скасування зазначених лімітів в цілому (оскільки їх існування закріплено у ст. 44 ЗУ "Про охорону навколишнього природного середовища") та відповідальності за порушення природоохоронного законодавства.

Ми навмисне не приводимо складні формули по розрахунку екологічного податку на утворення і зберігання радіоактивних відходів. Цей вид діяльності суворо контролюється державою, і для простого підприємця зовсім непридатний.

Якщо платником податку здійснюються різні види забруднення навколишнього природного середовища та/або забруднення різними видами забруднюючих речовин, такий платник зобов'язаний визначати суму податку окремо за кожним видом забруднення та/або за кожним видом забруднюючої речовини» (п. 249.2. ст. 249 ПКУ).

Також у ПКУ чітко зазначені таблиці необхідних ставок, за якими розраховуються суми екологічного податку (ст.243 ПКУ).

Тобто, для того, щоб розрахувати необхідні кошти на «екологію», підприємець повинен не лише чітко усвідомлювати, який із видів забруднення створює його підприємство, але й провести масу складних розрахунків, враховуючи всі ставки та поправки до встановлених законодавством рівнянь.

Саме тут на допомогу може прийти уніфіковане рівняння, де кожна з величин просто підставляється у загальне рівняння, а за відсутності якогось з видів викиду, змінна, яка його характеризує просто нівелюється. Це значно спростить процедуру розрахунку.

Загальна сума екологічного податку становитиме:

$$P = P1 + P2 + P3 + P4;$$

Єдиною проблемою для розробника інноваційно-інвестиційного проекту, який передбачає екологічне навантаження навколишнього середовища, стане визначення хімічних характеристик конкретно взятої сполуки, яку викидає його підприємство: хімічної формули та властивостей. Інформація про клас небезпечності, орієнтовно безпечний рівень впливу речовини, її ГДК, рівень небезпечності відходів, категорія активності для радіоактивних відходів та характеристики палива для пересувних джерел викидів знаходиться у вільному доступі. Надалі, платник податку заповнює податкову декларацію за умовами, встановленими у статті 250 ПКУ. До Податкової декларації екологічного податку додаються ще додатки з №1 по № 7, які є її невід'ємною частиною.

Висновки. Отже, аналізуючи екологічне законодавство нашої держави, приходимо висновку, що на сучасному етапі уніфікувати та створити єдину базу даних для обчислення витрат на екологічні потреби виявляється неможливим. Єдиний інструмент екологічного контролю, позиції якого підлягають комп'ютеризованій модернізації та уніфікуванню є екологічний податок. То ж насамперед вважаємо першочерговим:

1. Створити електронну базу даних екологічних чинників по п'яти категоріям :
 - а) забруднення повітря постійними джерелами;
 - б) забруднення повітря пересувними джерелами;
 - в) забруднення водойм;
 - г) зберігання відходів;
 - д) радіоактивні відходи.
2. Присвоїти кожній категорії норми екологічного податку згідно статей 240-250 ПКУ.
3. Створити електронну систему визначення норми екологічного податку для екологічних чинників, які не були чітко визначені у статтях 240-250 ПКУ.
4. Створити алгоритм підрахунку екологічного податку, згідно вищевказаних формул.
5. Створити зручні форми вводу даних для обчислення екологічного податку.
6. Створити алгоритм генерування форм звітів на екологічний податок і заповнення його в електронному вигляді на основі створеної бази даних і заповненої форми.
7. Узгодити обчислену суму екологічного податку з бухгалтерськими проведеннями та всіма іншими формами звітності.
8. Створити електронні форми звітності для відділів статистики за формами і порядком подання податкової звітності.

Екологічні податки вважаються ефективним інструментом екологічної політики й активно застосовуються для боротьби із забрудненням навколишнього природного середовища.

Противники нововведеного екоподатку найпершим аргументом проти передірають те, що екологічний податок зруйнує ресурсо- та енергоємні галузі промисловості України: металургію, хімічну, енергетику. Але зважаючи на те, що основні активи найбагатших українців (20 з 50) відносяться до найбільш ресурсоємних та енергоємних галузей: металургія та енергетика, то вони як раз і є основним джерелом двоокису вуглецю в Україні. Звідси, екологічний податок крім екологічного ефекту може мати ще й велику соціальну справедливість. А отримані грошові кошти можна буде направити на медицину, розвиток відновлювальних джерел енергії, а також технологій без вуглецевої металургії.

Однак, перехід вітчизняних підприємств до сплати екологічного податку, не зважаючи на наростання другої хвилі світової економічної кризи, та забезпечення економічної ефективності і екологічної безпеки пов'язане з багатьма проблемами фінансового, організаційного, інформаційного та іншого характеру, механізм вирішення яких ще слід досліджувати.

Література:

1. Закон України Про Державний бюджет України на 2011 рік /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 7-8, ст.52
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI, 2011. – 361 с.
3. <http://www.businessgreen.com>
4. <http://www.theage.com.au>
5. <http://www.euractiv.com>
6. <http://ecoclubua.com/2010/07/ekolohichni-problemy-ukrajiny-karta/>
7. www.menr.gov.ua
8. Кореспондент / журнал № 36 від 16 вересня 2011 року

Стаття надійшла до редакції 19.04.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"